

Бесіди з батьками першокласників

«Психологічні умови організації навчального процесу з першокласниками»

Вивчення типів труднощів у першокласників

У період адаптації дітей 6 і 7 років до умов і вимог школи основним завданням є вивчення особливостей їхнього психічного розвитку — складання психологічної характеристики на кожного учня класу чи вихованця підготовчої групи, за потреби — опрацювання індивідуалізованих програм і форм відповідної коригувальної роботи.

Для виконання цього завдання, проводячи систематичні цілеспрямовані спостереження, а також застосовуючи інші додаткові методи вивчення кожної дитини, потрібно з'ясувати:

- чи сформовані в дітей передумови навчальної діяльності;
- чи є в дітей такі особистісні риси, які могли б ускладнювати їм включення у навчальну діяльність, у позитивні взаємини з однолітками;
- чи є в класі діти зі слабким здоров'ям чи неврологічними порушеннями.

Дослідження переконливо показують: несформованість передумов навчальної діяльності може негативно вплинути на успішність навчання навіть за нормального інтелектуального розвитку дитини.

Що ж складає ці передумови?

Однією з найважливіших передумов є *вміння сприйняти навчальне завдання*. Вона відрізняється від практичної тим, що дитина має не просто здобути той чи інший результат (розв'язати приклад; вставити пропущену букву; виготовити аплікацію тощо), а й засвоїти запропонований учителем спосіб дії.

Тобто вона має орієнтуватись не стільки на те, що потрібно зробити, скільки передусім на те, як це потрібно зробити.

Наступною важливою передумовою навчальної діяльності є *розвиток довільності*. Спочатку довільність формується як підпорядкування дій

дитини словесним вказівкам дорослого і лише згодом вона переростає у здатність реалізувати власні наміри. Правила шкільного життя також вимагають від учнів вироблення довільності в організації своєї поведінки, своїх дій у різних ситуаціях, здатності підпорядковувати їх, узгоджувати свої інтереси відповідно до вимог дорослих — учителів, батьків.

Ще одна важлива передумова навчальної діяльності — *вміння планувати свої дії*. Для з'ясування рівня розвитку цього вміння у дітей найзручніше, на думку дослідників, використовувати заняття з конструювання.

Діти, які не вміють планувати свої дії, виконують завдання без попереднього обмірковування та аналізу зразка.

Діти, які вміють планувати свої дії, розпочинають виконання завдань з аналізу зразка, схеми, малюнка тощо. Вони уважно розглядають подані у тій чи іншій формі матеріали.

Після виконання завдання вони співвідносять зроблене зі зразком і можуть відповісти, що вийшло так, як на зразку, а що не вдалося або вийшло інакше. Таке порівняння свідчить про наявність у дітей ще однієї надзвичайно важливої передумови навчальної діяльності — *самоконтролю*.

У процесі систематичного вивчення дітей, під час уважних спостережень за їхньою поведінкою на уроках, у вільний час, за їхніми стосунками з ровесниками, реакціями на успіхи чи невдачі, похвалу чи зауваження вчителя, батькам потрібно особливо вказувати на ті риси, які можуть призвести до невстигання чи низької успішності та до конфліктів між учнями чи навіть з учителем. Зокрема слід звертати увагу на такі риси, які свідчать про тривожність дитини, її невпевненість у собі.

Дослідження показують, що для тривожних і невпевнених у собі дітей як похвала, так і зауваження вчителя є надзвичайно важливими.

Деякі діти виявляють такі риси, як схильність до *демонстративності і домінування*, що проявляються зовсім інакше, ніж попередні. Вони

намагаються постійно бути на очах, вдаються до демонстрації своїх знань і вмінь, прагнуть виділитися на тлі всього класу, привернути до себе увагу вчителя.

Для доброго емоційного самопочуття дитини надзвичайно важливі її *взаємини з ровесниками*. Найзручніше вивчити ці взаємини, спостерігаючи за дитячими іграми, поведінкою на перервах, прогулянках тощо. З перших днів перебування у школі потрібно стежити за тим, чи легко та чи інша дитина вступає в контакт з однолітками, чи не викликає це в неї утруднення; чи проявляє дитина активність у налагодженні контактів: знайомиться першою чи очікує, коли до неї підійдуть.

У психічних станах, настроях деяких дітей, їхній поведінці, взаєминах уважні спостереження вихователя у старшій та підготовчій групах, а вчителя — від самого початку адаптації дитини до вимог школи і далі дадуть можливість виявити поряд з іншими і певні *неврологічні порушення*.

Найсерйозніші відхилення у діяльності центральної нервової системи призводять до розумової відсталості, або — у легших випадках — до затримки психічного розвитку. *Розумова відсталість* проявляється у різкому інтелектуальному відставанні від ровесників. Такі діти набагато гірше, ніж інші, засвоюють навчальний матеріал, не розуміють пояснень учителя.

Для розумово відсталих дітей характерне багаторазове повторення однієї й тієї самої помилки, незважаючи на пояснення вчителя і навіть на зроблені ним виправлення.

При затримці психічного розвитку відхилення в основному носять той самий характер, однак вони не так різко виражені.

Інше неврологічне порушення, яке досить часто трапляється, проявляється в *уповільненні темпу діяльності*. Дитина з уповільненим темпом діяльності не встигає виконати завдання за відведений час, її повільність проявляється не тільки в навчальній ситуації, а й під час одягання, роздягання, їжі тощо.

Зовсім інакше проявляються неврологічні ушкодження, пов'язані з

руховою розгальмованістю. Для таких дітей характерне різке збільшення кількості рухів порівняно з іншими дітьми, до того ж ці рухи не цілеспрямовані, не впорядковані, хаотичні.

Для аналізу результатів спостережень за поведінкою дітей зручно скласти підсумкову таблицю, з якої буде видно і кожну дитину, і певні схожі проблеми в усій групі. На підставі такої таблиці вчитель, вихователь, психолог зможуть продумати психологічно доцільні індивідуалізовані програми для коригувальної роботи з дітьми та батьками.